

## CF i fantasia en català: una odissea literària

DAVID MADUEÑO SENTÍS

L'edició de llibres en català ha anat millorant les seves prestacions durant les darreres dècades i s'ha posat al dia pel que fa a l'oferta de novetats, sobretot en l'apartat de traduccions: cada vegada més títols de nova fornada s'ofereixen en català de forma simultània a l'edició castellana, amb el que això comporta d'igualtat de condicions en el mercat. És un procés que, malgrat tot, encara avui va deixant "víctimes" pel camí, que curiosament tenen totes trets molt semblants. És el cas dels gèneres de ciència-ficció (CF) i fantasia. Posem-ne un exemple molt recent: la saga *Cançó de gel i de foc*, del nord-americà George R.R. Martin, que s'ha posat de moda a causa de l'adaptació per a la televisió anomenada *Game of Thrones*, fou editada fa uns anys per una petita editorial barcelonina, Gigamesh. Ningú es va interessar per comprar-ne els drets i oferir-la en català perquè, si no es tracta d'un gran èxit anunciat, gairebé ningú edita fantasia en la nostra llengua; i Alejo Cuervo, l'editor de Gigamesh, no ho té per costum —prou feina té per bastir un dels millors catàlegs del gènere en castellà. Però de cop i volta, amb la sèrie en la segona temporada i tothom parlant-ne, Alfaguara ha començat a editar en català i a gran velocitat els volums que Martin ha escrit fins ara. I, per les cròniques "roses" que han aparegut *off the record*, hi ha hagut curses i mossegades per fer-se amb els drets.

Si ens hi fixem bé, el mercat en català encara té uns quants forats negres per resoldre: des de la traducció més habitual de clàssics, passant per la reedició (un autèntic malson per als lectors que no només volen estar al dia) i l'aposta per determinats gèneres, considerats o bé poc populars, o bé massa populars, amb la connotació negativa que això comporta.

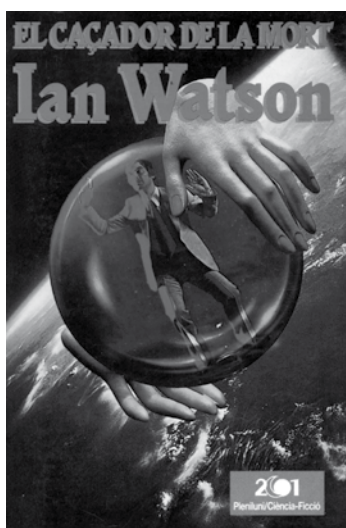
### L'enigma d'un altre món

A què respon el dèficit habitual de la novel·la de CF o de fantasia en català, per no parlar del terror? Un argument determinant, que es repeteix com

un *mantra* de fa anys, és que el mercat lingüístic és petit i mal nodrit, i abans de res potser cal omplir l'àmfora amb els noms més universals. Homer, Dostoievski, Dickens o Faulkner tenen el seu espai a Columna o a Edicions 62, i de fa temps que Labutxaca edita clàssics a bon preu. D'altra banda, els lectors habituals d'aquests gèneres bandejats s'han resignat a llegir-los en castellà (el català no podia ni volia assumir-ne la traducció en èpoques pretèrites, quan la supervivència era el més important), o bé ja han nascut i s'han fet lectors amb aquesta rotunda manca de fe.

També cal tenir en compte que els intel·lectuals, els escriptors, els crítics i els editors de casa nostra durant gairebé dos segles van tenir com a referent la literatura francesa, i així es va imposar el gènere realista com a destil·ladori narratiu de les seves necessitats creatives. El professor Víctor Martínez-Gil, a l'indispensable volum *Els altres mons de la literatura catalana* (Galàxia Gutenberg/Cercle de Lectors, 2004), ho explica d'aquesta manera: "En efecte, durant molt de temps els estudiosos de la literatura catalana han identificat la modernitat amb el realisme. Aquest punt de vista s'explica per la por al costumisme i a l'anecdòtic. Segons això, la literatura catalana contemporània esdevindria madura només quan, entorn dels anys vuitanta del segle XIX, va ser capaç de crear una prosa que deixava de ser folklòrica o interpretable en termes folklòrics. Irremeiablement, aquest punt de vista ha arrossegat cap al descrèdit o cap a la minimització els gèneres literaris del fantàstic." De fet, l'escriptor de terror HP Lovecraft, al seu assaig *Supernatural Horror in Literature* (i com ens recorda Martínez-Gil) "advertia que el geni francès s'adaptava molt millor al realisme tenebrós que no pas a la suggestió de l'invisible, la qual requeriria el misticisme de la mentalitat nòrdica per ser realment sentida." D'aquí neix la indiferència general cap al gènere i fins i tot l'hostilitat, que considera la fantasia o la CF faules





d'infantesa i adolescència hiperimaginatives, i per tant molt allunyades dels "grans temes" que preocupen l'home contemporani. Una sèrie de tòpics i prejudicis que els ha relegat a la indigència dins l'edició en català.

### 2001: una odissea literària

I tanmateix, qualsevol persona que, sense ser-ne coneixedor, s'hagi volgut endinsar en els territoris literaris de la CF, s'adonarà que, malgrat els elements temàtics compartits, es tracta d'un gènere complex, d'una dificultat de vegades fins àrida. Aquesta CF "adulta", intel·lectualment exigent, va donar peu a la col·lecció "2001", de l'avui desapareguda editorial Edicions Pleniluni. És evident que el seu nom és una referència a la pel·lícula de ciència-ficció "adulta" per antonomàsia, *2001. Una odissea de l'espai*, de Stanley Kubrick, amb guió d'Arthur C. Clarke. Un altre element molt significatiu és que iniciés la seva marxa el 1984, data amb què George Orwell titulava una popular i excel·lent distopia politicosocial. Sigui com sigui, la col·lecció va començar a caminar amb *Duna* de Frank Herbert, i va continuar amb els noms bàsics del gènere: Clarke, Isaac Asimov, Philip K. Dick, HG Wells i algunes excentricitats ben valorades per la crítica, com *Stalker* dels germans Strugatsky (origen del film d'Andrei Tarkovski), *La mà esquerra de la foscor* d'Ursula K. Le Guin, *Sorres rogenques* del sempre inquietant JG Ballard, o l'escandalosa *Relacions estranyes* de Philip J. Farmer, que als Estats Units va fer parlar molt per la seva càrrega eròtica.

Més endavant sorgirien noves iniciatives pel que fa a la creació de col·leccions de ciència-ficció, però de moment perdem la pista de Pleniluni al final dels anys vuitanta. Amb el canvi de dècada i la seva desaparició, l'única editorial que seguia apostant per oferir aquest gènere en col·leccions per a adults era Edhasa, a "Clàssics moderns", on convivia amb James Joyce, Virginia Woolf o

Henry Miller. Un dels nostres grans traductors, Francesc Parcerisas, en fou el director literari entre 1985 i 1992; de fet, ell mateix afronta el projecte de traduir al català *El senyor dels anells* i *El hòbbit*, les obres bàsiques de J. R. R. Tolkien, per a altres editorials. En aquesta ocasió, reedita i tradueix de nou *Blade Runner* de Philip K. Dick (abans, a Pleniluni, se n'havia encarregat Manuel de Seabra, un altre gran traductor), però amb el títol original, *Els andròides somien xais elèctrics?* L'aposta per la qualitat i la dedicació s'estén amb la trilogia *Els llibres de Terramar* d'Ursula K. Le Guin i *El Silmarillion* de Tolkien, traduïda per Dolors Udina. En aquest cas, però, no és pas que desapareguin els títols de CF i fantasia d'Edhasa, sinó que desapareix "Clàssics moderns", és a dir, la publicació d'obres en català.

Tot i l'escassetat de traduccions dels darrers anys, s'ha de reconèixer el mèrit de dos supervivents, "L'Arcà" de Laertes i "Ciència-ficció" de Pagès editors, que segueixen l'aposta de combinar els títols clàssics amb les curioses excentricitats de cada gènere. Fins i tot en el cas de Pagès han editat autors catalans. A "L'Arcà" s'hi troben els noms clàssics de la fantasia i el terror decimonònic (Bram Stoker, HP Lovecraft, MR James), al costat d'altres que van jugar amb el gènere (Charles Dickens, Arthur Conan Doyle, Herman Melville) i algunes incursions en la ciència-ficció (Richard Matheson, Theodore Sturgeon). És molt més recent la col·lecció de ciència-ficció de Pagès Editors, el primer títol de la qual (*Més enllà de l'equació QWR*, de Ricard de la Casa), data del 1992, però en els vint anys que ja contempla ha donat veu a autors catalans (Munné-Jordà, Solé i Camardons, Pedroló), ha recuperat la primera obra de CF escrita en català, *Homes artificials* de Frederic Pujulà (1912), i ha ampliat les traduccions catalanes amb alguns dels "avis" i "pares" del gènere (Orson Scott Card, Robert Silverberg, Brian Aldiss).

**Interiors**  
MOBLES, DISSENY I DECORACIÓ

C/ Sant Cugat, 11 · 08201 Sabadell  
T 93 725 01 79 · F 93 706 80 39  
[www.interiorscasquet.com](http://www.interiorscasquet.com)

  
J. CODINA ADMINISTRADOR DE FINQUES  
[www.finquescodina.cat](http://www.finquescodina.cat)  
Concepció, 25, 1er - Sabadell  
Tels: 93 726 03 45 - 93 727 33 01

**MONISTROL**  
CINE FOTO

Fotografia - Cinema  
Passeig de la Plaça Major, 4  
SABADELL